

Jobst Ágnes

Jelentések a befogadó táborokról A keletnémet menekültellátás megszervezése 1989 nyarán

A magyarországi rendszerváltás külpolitikai szempontból is jelentős aspektusát képezte a keletnémet menekültügy kezelésének kérdése. A Stasi hírszerzésének becslése szerint hatvanezer Magyarországon tartózkodó keletnémet állampolgár¹ közül mintegy tizenkétezer-ötszáz fő került kapcsolatba a szervezett menekültellátás valamely formájával.² A menekültellátás vonatkozásában jól ismert a Magyar Máltai Szeretetszolgálat szerepvállalása, kevés szó esik ugyanakkor a magyar állam szerveinek közreműködéséről. A feldolgozottság hiánya azért különös, mert a szeptember 10-i, történeti értékű találkozáson Gerd Vehres, az NDK magyarországi nagykövete Nyers Rezső államminiszter határnyitásról adott hivatalos tájékoztatására reagálva szóvá tette, hogy a magyar állam szervei jelentősen hozzájárultak a keletnémet menekülteket támogató segélyakcióhoz.³ Jelen írás bevezetője a Magyar Vöröskereszt Nemzetközi Osztályának iratai alapján tekinti át a menekültellátás megszervezését. Az Egykori Stasi-iratokért Felelős Szövetségi Megbízott Berlini Hivatalának iratanyagából válogatott források ugyanakkor a menekülttáborok belső viszonyaiba, a nyugatnémet hatóságok menekültügyi eljárásának gyakorlatába adnak bepillantást. Az eltérő jellegű források közös tanulsága, hogy úgy a Magyar Vöröskereszt, mint a Stasi hírszerzésének iratai alátámasztják a nagykövet szemrehányását; vagyis a korábbi feltételezéseket meghaladó mértékű magyar állami szerepvállalásról számolnak be, amely a Magyar Vöröskereszt Nemzetközi Osztályának irányításával valósult meg.⁴

A vasfüggöny magyar szakaszának lebontását és a genfi menekültügyi egyezményhez való csatlakozást előkészítő időszakban mind több keletnémet család döntött

1. BStU MfS HA II. 38059. 175/89. sz. távirat.

2. 6500 menedékkérő befogadó táborban, 6000 fő magánszálláson, a menekülttáborok ellátását igénybe véve várta sorsa alakulását. Ld. MNL OL P2130. 81/17/1989.

3. BStU SdM 66.

4. A Magyar Vöröskereszt az Erdélyből érkezők megsegítése folytán már jelentős tapasztalattal és rendelkezett a menekültellátás megszervezése terén. Ld. Kaszás, 2015: 118–128.

ügy, hogy Magyarországon várja ki a politikai helyzet alakulását.⁵ A Német Szövetségi Köztársaságba áttelepülni szándékozók az NSZK budapesti nagykövetségéhez fordultak támogatásért. A külképviseleten tartózkodó keletnémet állampolgárok száma 1989. július 6-án negyven fő volt, augusztus 3-ára 158 főre emelkedett.⁶ A magyar állambiztonsági szervek által összeállított napi operatív információs jelentés az alábbiakban számolt be a nyugatnémet külképviseleten kialakult helyzetről: „*A budapesti NSZK nagykövetség nehéz helyzetbe került az ott lévő, s hazájába visszatérni nem akaró több száz NDK állampolgár miatt. A gondok megoldására (a személyek elhelyezésére) tárgyalásokat folytatnak a DTEI-vel egy újabb nagy alapterületű épület bérbeviteléről is.*⁷ *A nagykövetség vezető diplomatái a problémát nem látják megoldottnak azzal, hogy a nagykövetséget lezárták a látogatóforgalom elől.*”⁸ A képviselet bezárását követően áldatlan állapot alakult ki, amelyet Sztuchlik Rezső, a Magyar Vöröskereszt Külügyi Osztályának vezetője a következő szavakkal jellemezte: „*Az NSZK budapesti követsége és konzulátusa augusztus 13-i bezárása után már augusztus 14-én közel 200 NDK állampolgár táborozott igen elhanyagolt és egészségre veszélyes körülmények között a képviseletek körül.*”⁹ Miként feljegyzésében megfogalmazta, a kialakult szükséghelyzet gyors döntést igényelt, nem volt idő az állami és politikai szervekkel való előzetes konzultációra.

5. A csatlakozásról szóló okiratot Magyarország New York-i ENSZ-képviselete 1989. március 14-én helyezte letétbe, hatályba lépésének időpontja az 1989. évi 15. sz. törvényerejű rendelet 1989. augusztus 30-án történt kihirdetéséhez köthető. Ld. *Magyar Közlöny*, 1989. 60. sz. 1022–1045.

6. BStU MfS HA II. 38059. 1989. július 10-én kelt jelentés.

7. DTEI: Deutsche Technikgesellschaft für Immobilien – ingatlanok forgalmazásával foglalkozó német cég.

8. ABTL 2.7. NOIJ 1989. 08. 18. 11.

9. MNL OL P2130. Magyar Vöröskereszt Külügyi Osztályának távirata az NDK Vöröskereszt Külügyi Osztályának, 1989. augusztus vége.

1. kép. Budapest, XII. Nógrádi utca, az NSZK Nagykövetség Konzuli osztálya előtt NDK-s kiteleptülők táboroznak. Fortepan 152086. Adományozó: Szigetváry Zsolt

A Magyar Vöröskereszt Külügyi osztályvezetőjének javaslatára a Vöröskereszt XII. kerületi szervezete augusztus 14-től gyorssegélyként naponta meleg ételt osztott az NSZK budapesti nagykövetsége előtt táborozóknak, elhelyezésükről pedig a Magyar Máltai Szeretetszolgálat gondoskodott.¹⁰ Augusztus 20-ra 700 főre emelkedett a zugligeti Szent Család-plébánia kertjében kialakított ideiglenes befogadó táborban elhelyezett menedékkérők száma, ezért a Magyar Vöröskereszt a Csillebérci Vezetőképző és Úttörőtábor vezetőjéhez fordult segítségért. Az augusztus 21-én kelt feljegyzés szerint 200 fő részére rendeltek szállást, fenntartva a lehetőséget, hogy szükség esetén ennél nagyobb kapacitást is leköthessenek. Végül kétezer főt helyeztek el kő- és faházakban, sátrakban, illetve lakókocsikban.

10. MNL OL P2130. Magyar Vöröskereszt Külügyi Osztály, 1989. augusztus 21-én kelt jelentés.

2. kép. A csillebérci menekülttábor vöröskeresztes irodája. A nyugatnémet Vöröskereszt munkatársainak felvétele (Somlai Gyula tulajdonában)

A csillebérci menekülttábor vezetésével Kovács András, a júniusban megszüntetett Állami Egyháziügyi Hivatal Protestáns Főosztályának vezetőhelyettesét bízták meg.¹¹ A Máltai Szeretetszolgálat és a Magyar Vöröskereszt szeptember 4-ig közösen üzemeltetette a befogadó tábort, majd annak fenntartását a Magyar Vöröskereszt vette át. A két segélyszervezet együttműködését a Magyar Vöröskereszt részéről Alföldy Árpád főtitkárhelyettes, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat részéről Szondy Mária alelnök által aláírt megállapodás koordinálta. Ennek értelmében a zugligeti táborért a Máltai Szeretetszolgálat, a csillebérci táborért a Vöröskereszt vállalta a felelősséget, s a felek szükség esetén segítséget nyújtottak egymásnak.¹² Az anyagi és személyi feltételek biztosításába a Vöröskereszt nyugatnémet szervezete is bekapcsolódott. A feljegyzések szerint a Nemzetközi Vöröskereszt nyugatnémet szervezete már két órával az augusztus 14-i ételosztást követően telefonon mondott köszönetet a gyors segítségért, és felajánlotta, hogy az alapvető higiénés létfeltételek biztosítására mobil szaniteregységeket és a mindennapi életvitelhez szükséges felszerelési tárgyakat juttat el a zugligeti táborba.¹³ Augusztus 25-én három, augusztus 31-én további hat munkatársat, közöttük gyerekorvost és szociális gondozót küldtek Budapestre. A

11. Kovács András 1973. augusztus 1. és 1989. június 30. között dolgozott az Állami Egyháziügyi Hivatalban. 1980. október 1-től a Protestáns Főosztály vezetőhelyettesi tisztét töltötte be. Ld. NEB Állami Egyháziügyi Hivatal tisztségviselői, Kovács András életrajza. <https://neb.hu/asset/phpQFC2iv.pdf>. (Letöltés ideje: 2019. szeptember. 04.)

12. MNL OL P2130. 1989. augusztus 29-én kelt megállapodás.

13. MNL OL P2130. Magyar Vöröskereszt Külügyi Osztály, 1989. augusztus 21-én kelt jelentés.

csoport vezetőjévé a magyarul is beszélő Ignaz Mosert nevezték ki, aki a visszaemlékezések szerint kivételesen jó munkakapcsolatot alakított ki a magyar munkatársakkal.¹⁴

3. kép. A nyugatnémet Vöröskereszt szállítmányának átvétele. (Kovács András tulajdonában)

Mivel korán beköszöntött az ősz, a sátrakban lakó, kritikus helyzetbe került kisgyermekes családok közül kilencven főt Leányfalun, a Duna panzióban szállásoltak el. Időközben a menedékkérők száma már napi 250–400 főre emelkedett, ami új férőhelyek biztosítását tette szükségessé. Sztuchlik Rezső külügyi osztályvezető augusztus 28-án kelt feljegyzésében számolt be az első két tábor megteléséről, egyúttal új befogadó hely létesítésére tett javaslatot: „*Felkészülünk arra, hogy a humanitárius segítséget addig biztosítsuk, amíg az érintett kormányok a politikai megoldást meg nem találják.*”¹⁵ Miként egy augusztus 30-án kelt ügynökjelentés felhívja rá a figyelmet,¹⁶ az IBUSZ utazási irodát felülről, állami szintről utasították kiegészítő szálláslehetőségek biztosítására. Míg az ország különböző pontjairól érkezett felajánlások a cselekvés lehetőségének felismeréséről, állami akarat és civil kezdeményezés szerencsés találkozásáról tanúskodtak, a fogadókészség sajátos regionális elrendeződést mutatott. Jellemzően a balatoni térségből, Keszthelyről és Hévízről, valamint a nyugati határvidék településeiről, Csornáról és Balfról érkeztek a menekültek elszállásolására

14. Somlai, 2015.

15. MNL OL P2130. 1989. augusztus 28-án kelt feljegyzés.

16. BStU MfS HA II. 38059. t160/89.

vonatkozó felajánlások. A Vöröskereszt helyi szervezete Csornán a Városi Tanáccsal egyeztetve még a rendőrkapitányság üres épületét is felkínálta a bajbajutottak megsegítésére. A dunaújvárosi kemping üzemeltetői viszont elzárkóztak a menekültek befogadásától.¹⁷ Szeptember 1-jén kétezer-ötszáz személyt a zánkai úttörővárosban megnyitott befogadó táborba szállítottak. A tábor vezetőjévé Fekete Györgyöt, a balatonfüredi IBUSZ-iroda vezetőjét nevezték ki. Mivel a Magyar Vöröskereszt rendelkezésre álló erőforrásai úgy a személyi, mint az anyagi feltételek tekintetében kimerültek, Alföldy Árpád főtitkárhelyettes Pacsek József vezérezredeshez, a Magyar Néphadsereg Vezérkari Főnökéhez, egyben honvédelmi miniszterhelyetteshez fordult segítségért. Hat fő sorállományú szakács és tíz fő sorállományú személyzet kivezénylését kérte a zánkai táborba.¹⁸

Az NDK Állambiztonsági Minisztériuma, közkeletű nevén a Stasi, a befogadó táborok felderítésére törekedett.¹⁹ A kis létszámú leányfalui panziót leszámítva az ügynökök sikeresen beépültek a nagyobb befogadó táborokba.²⁰ A táborok lakóinak tehát nemcsak az idegőrlő várakozással és az őszi fordult időjárással kellett megbirkózniuk, de a Stasi ügynökeivel is számolniuk kellett. A zugligeti tábort vezető Kozma Imre atya a következő sorokkal jellemezte a táborok hangulatát: *„Sajátos légkörük volt ezeknek a táboroknak, ami abból adódott, hogy bátor és ugyanakkor félelmeikbe bezárt emberek zsúfolódtak össze. Bátrak voltak, hiszen mindent hátrahagyva úgy jöttek el és érkeztek meg Magyarországra, hogy oda, ahonnan jöttek, soha többé vissza nem térnek. Ugyanakkor számunkra érthetetlen bizalmatlanságuk a félelmeikben nyert magyarázatot. Félték önmaguktól, nyilvánvalóan sok minden tisztázatlan volt bennük, csak egy erő mozgatta őket: el, végérvényesen. Félték egymástól, bizonyára okkal, hiszen Kelet-Németországban szinte mindenkit figyelt valaki. Félték tőlünk, mert mi lesz velük, ha összejárszunk a keletnémet hatóságokkal.”*²¹ A táborok vezetősége óvatosságra intette a bentlakókat; az idegenek elkerülésére és az ismeretlen kocsi-ba való beszállás veszélyeire figyelmeztette őket. A csillebérci tábor területén fokozott biztonsági intézkedéseket vezettek be augusztus 31-től; a belépőket ellenőrizték, éjszakára kijárási tilalmat rendeltek el. A menekülőkkel érkező ügynökök kiszűrése mindazonáltal nem volt lehetséges.

A dokumentumválogatás különböző ügynökök jelentéseiből közöl részleteket. A Stasi drezdai kirendeltségének „Alicja” fedőnevű ügynöke a magánszálláson lakó, ám a zugligeti tábor ellátását igénybe vevő menekültek között vegyült el. Ez a jelentésadás módjának megszervezése szempontjából bizonyult praktikus megoldásnak; az

17. MNL OL P2130. Telex 29328.

18. MNL OL P2130. A Magyar Vöröskereszt főtitkárhelyettesének 1989. szeptember 1-jén kelt levele.

19. Az NSZK Külügyi Hivatalának borúlátó becslése azzal számolt, hogy a menekültek közé vegyülő ügynökök aránya akár a tíz százalékot is elérheti. Ld. BStU MfS HA II. 38059 159/89. sz. távirat.

20. A berlini központ kémelhárító főosztályának küldött távirat a leányfalui panzióra külön kitért, mivel az ott tartózkodók létszámát nem tudták felbecsülni. BStU MfS HA II. 38059. 158/89. sz. távirat.

21. Kurucz, 2000: 82.

ügynöki működés nehezebbik részét ugyanis a külső személyekkel való kapcsolattartás képezte. A másik két ügynök – akiknek csak jelentéseiket ismerjük – a csillebérci menekülttáborba épült be. Jóllehet a zugligeti és csillebérci táborból adott ügynökjelentésekben a keletnémet titkosszolgálat sajátos nézőpontja érvényesül – következésképpen időzjelbe teszik például a menekült és menekülttábor kifejezéseket –, mindazonáltal így is egyedülálló képet adnak a kaotikus helyzet válságos pillanatairól. Jelentéseikből megtudjuk: a tábor lakói olyannyira félték a Stasi ügynökeitől, hogy feszülten figyelték egymás minden rezdülését. Aki szokatlanul viselkedett, könnyen gyanúba keveredett. Rendszeres kijárása miatt „Alicja”-val is ez történt. Az ügynökök feladatát, nevezetesen a táborokban lakók azonosítását megnehezítette, hogy a menekültek egymásban sem bíztak. Nevüket nem árulták el, autóik rendszámát összeszekaristolták. Az ügynökök kénytelenek voltak a beszélgetések foszlányaiból elcsípett adatokra, keresztnévre, foglalkozásra, munka- és lakóhelyre hagyatkozni. Külön figyelmet szenteltek a hangadóknak, például a menekültek önszerveződésében kezdeményező szerepet játszó két orvosnak és egy filmrendezőnek. Másik fontos feladatukat a nyugatnémet hatóságok menekültügyi eljárásának megfigyelése, valamint az evakuálás várható időpontjának előrejelzése képezte. A keletnémet menekültek a határnyitás kihirdetését követően, 1989. szeptember 10-én éjfélről vízum nélkül, kelet- és nyugatnémet személyazonosító okmányokkal, útlevéllal, ezek hiányában a Vörös-kereszt által kiállított igazolással hagyhatták el a Magyar Népköztársaság területét.²² Nem meglepő, hogy a régi beidegződések tovább munkáltak; „a biztonság kedvéért” sokan új útlevélképet akartak csináltatni, hogy „legyen mit beragasztani a nyugatnémet útlevélibe”.²³ Az ügynök beszámolója szerint kaotikus jelenetek játszódtak le az euforikus pillanatokban; az emberek ujjongtak, pezsgőt bontottak, miközben az NDK-t szidalmazták.

Joggal merül fel a kérdés, hogy mi történt ezután a Stasi beépített ügynökeivel. Az események hevében – más választásuk nem lévén – ők is együtt sodródtak a tömeggel, ám az NSZK-ba való beutazást megelőzően még Ausztriából visszafordultak. Az első két személyt a határnyitás másnapján irányították vissza az osztrák hatóságok – ők előző este, Rábafüzesnél hagyták el az országot.²⁴ Szeptember 12-én, külön államtitkári engedéllyel léptették ismét be őket Magyarországra. Két nappal később egy pár hasonló kéréssel fordult az NDK osztrák nagykövetségéhez.²⁵ A határnyitást követő tíz nap leforgása alatt, azaz szeptember 11. és –21. között összesen hetvennégy keletnémet állampolgár kezdeményezte a Magyarországra való visszatérést.²⁶

22. MNL OL P2130. Az ún. Segélylapok nyomását szeptember 5-én, sürgős jelzéssel rendelték meg. Ld. Sztuchlik szeptember 5-én kelt feljegyzését.

23. BStU MfS HA II. 38059. 176/89. sz. távirat.

24. MNL OL XIX-B-1. I/3. Napi jelentés. 1989. szeptember 12.

25. BStU MfS Abt. X. 1631. Telegramm. Wien, 1989. szeptember 14.

26. BStU MfS Abt. X. 1631. Information. Berlin, 1989. szeptember 23.

I. sz. dokumentum

A Stasi Kémelhárító Osztály vezetője részére 1989. augusztus 29–30-án küldött jelentések

Budapest, Távirat
t158/89

Brückner et. [elvtárs]²⁷

[...]²⁸ ügynök információja a máltai tábor felkereséséről

augusztus 29. [kedd]:

7.30-kor a csomagokkal együtt elhagyjuk a szálláshelyet, és a templom irányába indulunk. Odaérkezés 8.30 körül, kb. 300 ember. A sor 9.00 óra tájban mozdul meg, az embertömeg miatt azonban nehéz átlátni, mi is történik. A sorban mellettem állótól kapom az információt, hogy 2 útleveleképre van szükség, és mivel az egész ügyis kb. 4 órán keresztül tart, legjobb, ha rögtön a Nyugati pu.-nál levő Skála Áruházhoz indulok, ahol 1 óra alatt elkészül a kép. 12 óra körül érek vissza a templomhoz. Az ügyfélfogadásnak vége, a felvételnek vége, kivétel nincs, én már a 100. vagyok, aki be akar jutni.

Esténként: IBUSZ – sorban állás szállásért. Feltűnést kelt egy jól öltözött férfi, aki előbb németül, majd angolul próbál igazolást kérni, miszerint előzetes fizetés nélkül az IBUSZ-nál nem lehet szálláshoz jutni. Az igazolásra a nagykövetség miatt van szüksége, hogy előleget kaphasson. A pénzét ellopták, az átutalás csak szerdán érkezik meg, hitelkártyája nincs.

Szállás: D... szállóban, nem a máltai táborban: hideg van, és esik, a táborban a meleg víz kb. 15 ember zuhanyozására futja, de 2–3 ezren vannak. „Mint szardíniák a dobozban”, hatalmas sátrakban alszanak, néhány gyerek már beteg. A reggeli egy zsemle, nincs más.

Az ott lakók 2 rögeszméje: a.) a Stasi
 b.) mikor indulunk végre

27. Willi Brückner ezredes, a II/10. (Kémelhárító Főosztály, NDK-külfélpiseletek és operatív csoportok biztosítása a baráti országokban) osztály vezetője.

28. A BStU által anonimizált szövegrész. A BStU levéltári kutatói szabályzata alapján az iratokról készített fénymásolatokon kitakarják a személyneveket és a személyazonosításra alkalmas adatokat. A kitakarás jelzésére a továbbiakban a [...] jelölést alkalmazom.

mindenki erről beszél.

a.) A városba való kijárási tilalom miatt meggyanúsítanak, hogy ügynök vagyok. Egy személy megpróbált elszökni a táborból, állítólag a templommal átellenben kamerák vannak felszerelve. „Aki itt van, nem fordulhat vissza. Hiszen minket már felvettek.” Az NDK-ban maradt hozzátartozókat érintő megtorlásra vonatkozó félelmeiket részben elnyomják: „Hát mit tehetnének annyi emberrel?”

b.) Köztudott, hogy az útlevél önmagában kevés, ha eljön az indulás ideje, azonnal kapnak egyet. Akik nem a táborban laknak, a sajtóból és a rádióból tájékozódnak.

c.) Kitér a hisztéria, fejpénzt akarnak kifizetni a Stasi embereire, már tudják, mit tehetnek velük.²⁹

augusztus 30. [szerda]:

1. jelentés

Érkezés a templomhoz 8.00 órakor, kb. 100 személy. 8.50-kor csoportos tájékoztatás: mindig 10 embert raknak össze, az igazolványokat összegyűjtik, egyikük számot kap. Leggyorsabb reakálásom ellenére is csak a 29. csoportba kerülök – az egész akció 10 perc alatt zajlik le. 40 csoportot állítottak össze tízesével. A 29. csoport 12.30 körül jut be.

12 körül ismét a templomban, akkor éppen a 12. csoporttal beszélnek. Esik az eső, fúj a szél, és hideg van. Csodálatra méltó az állítólagos „diplomaták” edzettsége, akik hetek óta egy szál öltönyben állnak kint a szabadban.

A kapunál a ZDF³⁰ vagy az ARD³¹ forgatócsoportja tűnik fel. Kerekén 30 perccel rá megjelenik a keddi esti férfi (az IBUSZ-ból...), és közli velük, hogy az emberekre való tekintettel nem forgathatnak. (Később tábla a kapun: a sajtó számára tilos a belépés.) Ő a beszélgetést vezető három férfi egyike. (Vö. a 8.29-i infóval), nem diplomata, ezért nincs szállása.

29. A csillebérci tábor zuhanyozójában azért tört ki például verekedés, mert felismerni vélték a Stasi egyik ügynökét. Ld. Somlai, 2015: 5.

30. ZDF: Zweites Deutsches Fernsehen, nyugatnémet tévécsatorna.

31. ARDF: Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der BRD, nyugatnémet tévécsatorna.

Folyton új emberek jönnek, részben egyenest az NDK-ból – már a harmadik tábort nyitják meg.

A következő adatokat kérik:

Név / Születési név

Keresztnév

Születési dátum

Születési hely

Szeme színe

Magasság

Különös ismertetőjegy

Együtt utazó gyermekek

Cím az NSZK-ban

Családi állapot / amennyiben házas, mióta

Milyen dokumentummal tudja igazolni a német állampolgárságot (Útleveleszámot kérnek)

16.15 az eljárásnak vége, az útleveleket pénteken fél egytől lehet elhozni

2. jelentés

1989. 8. 30-án a táborban minden a korábbiaknak megfelelően történik. 09.00 óra-kor kiosztják az NSZK-útlevel igényléséhez szükséges kérdőíveket. Az előre beosztott csoportokkal 3–4 munkatárs folytatja a beszélgetést.

Krieghoff követségi tanácsos összevonta a különböző csoportokat.³² Kb. 20 perces tájékoztatója során Krieghoff több ízben kifejezésre juttatta, hogy a budapesti úttörőtáborban tartózkodó NDK-polgárok óvakodjanak a Stasi ügynökeitől.

Azt bizonygatta, hogy az NSZK mindent meg fog tenni az NDK-polgárok kiutazása érdekében, ám ehhez időre van szükség, kb. 3 hétre kell berendezkedni. A templomban és az úttörőtáborban állítólag kb. 2000 személyt szállásoltak el. Kb. 6000 további NDK-polgárt a táboron kívül, magánszálláson helyeztek el.

A 29. csoport 15.20-kor kerül be. Rágógumit rágva, arrogáns arckifejezéssel folyik a tájékoztatás:

32. Jürgen Krieghoff (1943–2019) 1974-től diplomataként szolgált a Német Szövetségi Köztársaság külképviseletein. Külügyi pályafutásának fő állomásait Nagy-Britannia, Venezuela, Portugália, Olaszország, Uruguay képezte.

- Az útlevél semmit nem ér, mivel Magyarország nem ismeri el, hogy NDK-polgárok NSZK-útlevéllel rendelkezhetnek, még ha csak Jugoszláviába vagy Ausztriába használnák, akkor sem.³³
- Nem lehet tudni, mikor indulunk, a tárgyalások folynak, de eltart még egy darabig. Meg kell próbálni lemenni a városba, mivel már a máltaiak sem tudják, mit kezdjenek ennyi emberrel. A 3. tábor kapacitása szintén behatárolt, egyre több lesz az ember.
- Akinek nincs pénze, biztosan látta már a pénzes sort. (Kereken napi 800 személy igényel állítólag támogatást. Ezért korán reggel számokat osztanak, ezzel hívnak be a nap folyamán. A pénzt az NSZK-ban kell majd visszafizetni.)

Megoldható, hogy NSZK-ban élő rokonok/ismerősök által küldessenek pénzt

a.) a Máltai szervezet

b.) a Magyar Külkereskedelmi Bank címére.

- Mindenki, aki beadja kérvényét, az NDK-törvényei szerint büntethető és 2 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható.³⁴
- Bármilyen útlevélképet elfogadnak, a fekete-fehéret és a szokásos formájúakat is.
- Noha az útlevélben fel kell tüntetni a lakóhelyet, az keletnémet város nyilvánvalóan nem lehet, de az adatok felvétele során NSZK-címet se írjanak be, mert akkor oda kell menniük; holott mindenki szabad polgár, és oda megy, ahova akar.
- Biztonsági kérdések: kerüljék a kapcsolatot az idegenekkel, senki autójába ne szálljanak be, csoportosan közlekedjenek.
- Az útleveleket péntek délután hozzák el, a napi 400 útlevélre csak 2 hivatalnok jut.

A kérvény beadásához a következő sorba kell beállni, egyesével hívnak be, a hivatalnokok egyeztetik a kérvény adatait a személyigazolványban szereplőkkel.

Felhívták rá a csoporttagok figyelmét, hogy szabadon dönthetnek: a táborban maradnak, vagy magánszálláson akarnak lakni. De 3-4 naponta akkor is be kell jelentkezni, hogy értesüljenek róla, mikor indul a kiszállítás az NSZK-ba.

33. Székely János határőrparancsnok augusztus 15-i jelentésében tért ki az NSZK-nagykövetség által kiállított útlevelek problémájára. A kitelepülni szándékozók több esetben az NSZK budapesti nagykövetsége által számukra kiállított útlevéllel tettek kísérletet a határátkelőhelyeken való kilépésre, azonban érvényes vízum és beléptető bélyegző hiányában a határőrség azokat nem fogadhatta el érvényes úti okmány gyanánt. Ld. ÁBTL 1.11.9 BM Határőrség 34-22/1989. Jelentés. 1989. augusztus 15.

34. Az NDK 1968. január 12-én kiadott büntető törvénykönyve az országot elhagyókat minimálisan két év szabadságvesztéssel büntette. Az ún. „Republikflucht” kriminalizálását csak 1990. január 11-én szüntették meg. Ld. Jobst. 2015: 81–82.

A továbbiakban arról tájékoztatott, hogy a templommal átellenben videózó 2 ember a ZDF forgatócsoportjának tagja, az általuk készített filmet a ZDF 1989. 9. 4-i adásában mutatja be. Őrát nem jelölt meg.

Krieghoff azt is elmondta, hogy az úttörőtáborban beazonosították a Stasi több „munkatársát”, de hagyták, hogy ott maradjanak, nehogy fölösleges nyugtalanságot keltsenek. Ezek a kijelentések nyilvánvalóan arra irányultak, hogy fenntartsák a bizonytalanság légkörét, kölcsönös bizalmatlanságot és hallgatást teremtsenek.

Krieghoff több ízben ajánlotta: minden NDK-polgárnak meg kellene próbálni, hogy a határon keresztül jusson át Ausztriába. Ez ellentmondásban áll a követség más munkatársainak kijelentésével, akik az elmúlt napokban éppen arra szólították fel az NDK-polgárokat: maradjanak a táborban, ne meneküljenek Ausztria felé, mert a magyar oldalon 30 km szélességben megerősítették a határellenőrzést. Az ellentmondásos tájékoztatás folytán sok NDK-polgár nem tudja eldönteni, mit tegyen.

Krieghoff azzal is nyugtalanságot keltett, hogy elmondta: érthető, ha egyesek családi okok folytán vissza akarnak térni az NDK-ba, ám ott számolniuk kell a kikérdezéssel, mivel könnyen meglehet, hogy a Stasi beazonosította és megfigyelte őket Magyarországon.

A mai nap folyamán semmi nyoma, hogy a várható akció hamarosan megkezdődne. A magyarországi tartózkodás során először fordult elő, hogy a szokásos telefonszámon nem lehetett felhívni a nagykövetséget.³⁵

[BStU MfS HA II. 38059. t158/89. sz. táviratról készült másolat. Aláírás nélküli, géppel írt szöveg.]

II. sz. dokumentum

A Stasi Kémelhárító Osztály vezetője részére 1989. szeptember 2–3-án küldött jelentések

Budapest, Távirat
t160/89

Brückner et.

Szeptember 2. [szombat]:

35. Gerd Vehres nagykövet Oskar Fischer NDK-külgügyminiszternek szeptember 1-jén küldött táviratában számolt be az ügynökökkel való kapcsolat helyreállítására tett erőfeszítésekről. BStU MfS HA II. 38059. Blitz 369/89.

1. jelentés

IX. hó 2-án, 13 óra tájt a „Máltai Szervezet” bevetését irányító Wagner úr a következő – már ismert – tényeket adta tudtul:

- A belső nyelvhasználatban beszámolták a táborokat.
 - Az I. számú a zugligeti
 - A II. számú a csillebérci
 - A III. számú a zánkai (balatoni).
- A fenti időpontig az
 - az I. számúban 600 személy
 - a II. számúban 2000 személy
 - a III. számúban 500 személy található
- Az I. és II. számú táborokat a jelen „menekültprobléma” megoldását követően továbbra is fenntartják.
- A II. tábor IX. hó 4-től a Magyar Vöröskereszt veszi át.
- Az NDK-ból újonnan érkezőket eleve a II. számú táborba utalják, ott regisztrálják, majd buszokkal a III. sz. táborba szállítják őket.
- A MNK NSZK-nagykövetségétől, valamint a „Máltai Munkatársaktól” származó belső információk szerint a Magyarországról Ausztriába történő kiszállítás fő üteme IX. 6-ára várható.³⁶ A buszok már készen állnak, a vonatokat is megrendelték. Wagner szerint a pánik elkerülésére az akciót IX. 5-én kellene megindítani a táborokban, és IX. 7-én lezárni.
- A magyar hatóságok állítólag szavatolták, hogy az NDK-állampolgárok személyes holmijukat és gépkocsijukat is magukkal vihetik.³⁷
- Az NDK-polgárok elszállítása főként vasúton, valamint buszokkal és személygépkocsikkal történik.
- A kiutazás formái még nem tisztázottak. Feltehetően a genfi Nemzetközi Vöröskeresztet nem vonják be, mert az túl sok időt venne igénybe.
- A „Máltai” szervezet munkatársait meghatározatlan ideig állomásoztatják az I. sz. táborban. Jelenleg új, fiatal segítők toboroznak az NSZK-ban. Összesen 78 máltait foglalkoztatnak az I. sz. táborban.

36. Mivel a Német Szociáldemokrata Párt egyik vezető politikusa az eredetileg tervezett időpontot kiszivárogtatta, a kiutaztatás megkezdését Horst Teltschiknek, Helmut Kohl szövetségi kancellár biztonságpolitikai tanácsadójának javaslatára halasztották el néhány nappal.

37. Az 1965. október 22-én megkötött vámügyi egyezmény alapján a menekültek által elhagyott ingóságokat, pl. gépkocsikat, a magyar hatóságok átadták a keletnémet államnak, amely kisajátította a „hűtlenül eltávozók” tulajdonát. A korábbi megállapodást a határnyitást követően, 1989. szeptember 21-én helyezték hatályon kívül.

- A II. sz. tábort a magyarországi NSZK-nagykövetség és a „Máltaiak” megegyezése értelmében a Magyar Vöröskereszt veszi át.

Két drezdai NDK állampolgár arról számolt be – nevük nem ismert, kb. 20–25 évesek, másfél hete tartózkodnak a táborban –, hogy az elmúlt hét szerdájáig több NSZK-állampolgár tűnt fel a tábor kerítésénél, akik 300–500 német márka ellenében ajánlatot tettek a menekültek Ausztriába való kicsempészésére.³⁸ Néhány NDK-állampolgár ezt az utat választotta, mások meg visszautasították. Ugyanezek az NSZK-polgárok az NDK-állampolgárok gépjárműveinek Ausztriába való elszállítását is felajánlották.

A IX. 1-i információban megnevezett NDK-állampolgár, aki a sajtó nyilvánossága előtt kaparta le gépjárművéről az NDK országjelzést, a következő gépjármű [...] tulajdonosa.

2. jelentés

A bevetést irányító Wolfgang Wagner müncheni lakos adatai szerint IX. hó 3-án 11 órakor az

I. táborban 600

II. táborban 2000

III. táborban 1100

Magánszállásokon 250

Panziókban 50 személyt szállásoltak el.

Ezen forrás szerint IX. 1-én 500, IX. 2-án 300 új jövevény érkezett.

- A Magyar Vöröskereszt koordinátora [...] úr (telefon) [...]
- Wagner úr közvetlenül a máltaiak kölni központjának van alárendelve
- Jelenleg mindhárom táborban kiadnak NSZK-útlevelet, az NDK-polgárok ennek dacára saját úti okmányaikat is megtartják.
- Kb. 2-3 nap óta sok NDK-állampolgár Csehszlovákia és Románia felől érkezik.
- A magyar „Máltai Segélyszervezet” vezetője Kozma atya. Ő hozta létre az I. és II. számú tábort.
- Az I. tábor sajtófelelőse a Máltaiak egyik essenai munkatársa [...].

38. A BM Határőrség országos parancsnokának adatai szerint 1989. augusztus 21-ig hozzávetőleg 600 fő kapott segítséget a kiszökéshez. Ld. ÁBTL 1.11.9 34-22/1989. A BM Határőrség országos parancsnokának értesítése a BM HŐR I-II. kerület és Budapesti Légi és Folyami FEP Parancsnoka számára. 1989. augusztus 21.

- Az I. számú táborban IX. 3-tól naponta, 11 és 16 órakor tartanak sajtókonferenciát.
- A III. tábor elszállítására 60 vonatot bocsátottak rendelkezésre.
- [...] bárónő³⁹ Kölnben, a máltaiak központjában tartózkodik. Állítólag IX. 4-én korán reggel tárgyalt az NSZK Külügyi Hivatalában. Budapestre való visszautazása IX. 4-re, legfeljebb IX. 5-re várható, előre láthatólag a teljes akció levezetését átveszi.

3. 9. [vasárnap]

1989. VIII. 30-án a Balaton északi partján, a zánkai úttörőtáborban 200 NDK-állampolgár részére rendeztek be tábort. 1989. IX. 1. óta ide szállítják át, illetve itt szállásolják el a jelenleg a budapesti táborban tartózkodó NDK-állampolgárokat.

A magyar IBUSZ utazási irodát állami szintről utasították kiegészítő magánszállások rendelkezésre bocsátására. Az információ további pontosításán még dolgozunk.

1989. VIII. 31-i hatállyal a II. táborban (úttörőpark) biztonsági intézkedéseket vezettek be. Így éjjeli és nappali ellenőrző őrzőjáratot rendszeresítettek, és a kijárási időt 06.00–22.00 óra között határozták meg. Ezt három NDK-állampolgár (két orvos és a DEFA egyik rendezője) kezdeményezte – a nevük nem ismert.

1989. IX. 1-től az NSZK-sajtó és -televízió több munkatársa tartózkodik ebben a táborban. Itt feltehető az összefüggés a sajtóban látott és rádióban állandóan hangoztatott híradásokkal, miszerint az NDK-polgárok elköltöztetése IX. 4-én kezdődik meg.

A II. számú táborban tartózkodók közül beazonosított NDK-polgárok:

- személygépkocsi rendszáma: [...].
- Fiatal weimari házaspár
- Két férfi Fürstenwaldéből (kb. 20–25 évesek), keresztnevük Torsten és Maik, a fürstenwaldei gumiüzem dolgozó
- A berlini Bako üzem egyik munkása, keresztneve [...], szabadságon tartózkodott a MNK-ban
- [...] Berlinből, aki negatív módon lépett fel a Karl Liebknecht – Rosa Luxemburg-féle demonstráción⁴⁰

39. A kizakart szövegrész Csilla von Boeselager bárónőre, az 1988. december 14-én Németországban létrehozott Ungarischer Malteser Caritas-Dienste alapítójára vonatkozik. A szervezet magyarországi testvéregyesületét, a Magyar Máltai Szeretetszolgálatot 1989. február 4-én Kozma Imre atya vezetésével hozták létre, a helyettesi tisztet szintén Csilla von Boeselager bárónő töltötte be.

- az 1989 augusztusában/szeptemberében Magyarországon tartózkodó egykori keletiek Nyugat-Berlinben, a „Naphoz” címzett vendéglőben, 1989. XII. 1-ére tervezik a találkozójukat
- a máltaiak nem szállítanak többé keletnémeteket gépkocsival, mert NDK-ról felrőtták nekik, hogy a kiutazni szándékozó NDK-polgárokat viszik a határra
- a nyugatnémet útlevelek kiállítása – mint korábban – tovább folyik. Állítólag a Nemzetközi Vöröskereszt által kiállított igazolások is szükségesek. 1989. IX. 1-én a táborban tartózkodott az NSZK magyarországi nagykövete, és annak a reményének adott kifejezést, hogy az NDK-polgárok gépkocsijaikat is magukkal vihetik a kiutazáskor.

Negatív szerepet játszanak az orvosok, a rendező, valamint még egy férfi (kb. 100 kg, 185 cm magas, 40 éves, fekete, hullámos hajjal, fekete körszakállal), akik az NDK ellen befolyásolnak, és elővigyázatosságra intenek.

1989. VIII. 31-én a prágai nagykövetségről érkezett egy férfi a II. táborba, akit diplomata gépjármű csomagtartójában csempészték ki. Sötétszőke haj, nagyon vékony, nyugati öltözék, deviza birtoklása. A szóban forgó személy három további testvére még az NSZK prágai nagykövetségén tartózkodik. Anyját letartóztatták az NDK-ban.

NDK-állampolgárok azt állítják, hogy a táborban felismerték a Stasi nem hivatalos munkatársait. A táborlakók minden, a szokásostól eltérő viselkedést „spicli-tevékenységnek” tartanak. 1989. VIII. 31-én az NSZK-külképviselő egyik munkatársa, [...] tartott eligazítást. Tudtul adta, hogy a kirendeltség most a templomban működik, mivel bezárt a nagykövetség. [...] hosszabb beszéd keretében vázolta a jelen helyzetet. Senkit nem küldenek el, noha folyamatosan érkeznek az NDK-polgárok. Mindezt egybevéve megfigyeléssel kell számolni a Stasi „spiclijei”, a sztálinista múlttal rendelkező magyar rendőrök, valamint a komolytalan újságírók, például a „Bild-Zeitung” munkatársai részéről. Amennyiben a „menekültek” a Stasi „spiclijei” miatt veszélyben érzik magukat, segítséget kell hívni. A menekültek a magyar lakosságtól kaphatnak segítséget.

40. A Német Szocialista Egységpárt politikai hatalmának demonstrálására szolgáló, államilag szervezett tömegrendezvény az NDK-ban, amelyet január 15-én tartottak. A rendszer bírálata 1977-től kapott hangot a rendezvényen, amikor három kelet-berlini lakos Rosa Luxemburg híres idézetével („A szabadság mindig a másként gondolkodók szabadsága”) tiltakozott az állami önkény ellen. A tiltakozókat 12–18 hónapnyi szabadságvesztésre ítélték. A következő 15 évben a Stasi nagy gondot fordított a hasonló akciók megelőzésére, ám az ellenzéki tüntetők száma egyre emelkedett. Létszámukat 1989-ben már 300–500 főre tették, közülük 53 személyt tartóztattak le. A nemzetközi nyomás hatására Erich Honecker pártvezető végül az ellenük indított vizsgálati eljárás beszüntetéséről határozott.

A Stasi magyarországi működésével való fenyegetőzéssel [...] egyfelől elbizonytalanította a „menekülteket”, másfelől a tájékoztatás és az NSZK támogatása biztonságérzetet nyújt nekik.

Az NSZK-ba való áttelepülés időpontját [...] nem jelölte meg, viszont elmondta, hogy az NDK-állampolgárok előtt három út áll:

1. Magyarországon maradnak a táborokban, és az NSZK-hatóságokra bízák magukat
2. Ausztria felé önerőből próbálják meg elhagyni Magyarországot
3. Különbféle okból visszatérnek az NDK-ba.

Némely menekültek pénzügyi és anyagi támogatást kapnak. A pénzügyi támogatás mértéke 5000 forintig terjed, az anyagi segítség ruhák kiosztását jelenti. Ezen eszközök kiadása utalványok ellenében történik, melyeket korábban civil személyek adnak ki.

[BStU MfS HA II. 38059. t160/89. sz. táviratról készült másolat. Aláírás nélküli, géppel írt szöveg.]

III. sz. dokumentum

A Stasi Kémelhárító Osztály vezetője részére 1989. szeptember 9–10-én küldött jelentések

t/176/89

Brückner et.

9. 9. [szombat]

A Máltai Szolgálat IX. 9-én, 13 tájban tartott tájékoztatóján IX. 10-én, 15 óra rendelték be a táboron kívül elszállásolt NDK-polgárokat, arra utalva, hogy készül valami. A templom melletti táborban lévők már válogatják a csomagokat, amelyeket magukkal akarnak vinni.

10. 9. [vasárnap]

Az előzetes megbeszélésen, amelyet a máltaiak sátrában 15 óra felé tartottak, nem tudtak felvilágosítást adni. Az emberek figyelmét a templom előtt, 18 órakor tartandó sajtókonferenciára hívták fel. Ez a sajtókonferencia már azért is lényeges, mert 19 órára minden sajtóst behívtak a sátorba, ahol egy tévékészülék is található, amelyen

követni lehet Horn külügyminiszter nyilatkozatát. Arra hívták fel a figyelmet, hogy kizárólag a sajtóigazolvánnyal rendelkezőket engedik be, és számtalan újságíró, köztük az ARD és a ZDF prominens képviselői is jelen lesznek.

A bezárt NDK tanácsadó pontokra – amelyekről az ismert sárga cédulákat eltávolították – ellentétes értelmű, heccelő tartalmú feliratokat és „az NDK ma” témájú karikatúrák tűztek ki.⁴¹

A magyar külügyminiszter 19 órakor közreadott nyilatkozatát követően a templom melletti táborban kezdődött meg a személygépkocsival rendelkező személyek kiutaztatása. A többieket felszólították, hogy írják fel magukat azokra a listákra, amelyek a IX. 11-i délelőtti buszos szállítást készítik elő. Ezek a buszok az osztrák határig mennek, a továbbiakat, többek között a pénz átadását és a továbbutazást, az NSZK-erők intézik. A Máltai szolgálat és a Vörös kereszt emberei mindenkit nyugalomra és megfontoltságra intettek, hogy lehetőség szerint nyugodtan, szervezett körülmények között történjen a kiutazás. A mostani szabályozás végét pillanatnyilag nem határozták meg. Ennek ellenére kaotikus jelenetek játszódtak le, pl. NDK elleni kirohanások pezsgővel stb., amelyeket a jelen lévő forgatócsoportok éppúgy felvettek, mint a gépjárművel rendelkezők indulását.

A korábbiakhoz hasonlóan most is számos NDK-polgár megkísérelte, hogy útlevélképet szerezzen az NSZK-nagykövetség által rendelkezésre bocsátott útlevélbe, holott elmagyarázták nekik, hogy a kiutazás az NDK-okmánnyal is lehetséges.

Arra a kérdésre, hogy az akció rövidesen lezárul-e, a máltai szolgálat munkatársai azt a felvilágosítást adták, hogy az akció lezárása még nem belátható, az újonnan érkezők előtt a táborok továbbra is nyitva állnak.

[BStU MfS HA II. 38059. t176/89. sz. táviratról készült másolat. Aláírás nélküli, géppel írt szöveg.]

[A táviratok a BStU MfS HA II. 38059 számon, az 1989-es magyarországi eseményekről nyitott gyűjtődossziében található. A fordítás a BStU által kiadott fénymásolatok alapján készült.]

41. Az NDK-nagykövetség konzuli osztályának vezetője szeptember 1-jén Kozma Imre atyával tárgyalt a tábor területén felállítandó tanácsadó irodáról. A keletnémet konzuli szolgálat kihelyezett egysége végül a táboron kívül, egy lakókocsiban, szeptember 7-én kezdte meg működését. A várható ügyfeleket Dieter Grahmann konzul személyesen fogadta. A tanácsadó állomás feladatát illetően a diplomata azt nyilatkozta, hogy azokon a keletnémet polgárokon kívánnak segíteni, akiknek lejártak az okmányaik, vagy pénzhány miatt nem tudnak hazatérni. BStU MfS HA II. 38059. Blitz 371/89.; Kurucz, 2000: 83.

4. kép. 1989. szeptember 10., 19 óra – Feszült várakozás. A nyugatnémet vöröskereszt munkatársainak felvétele (Kovács András tulajdonában)

5. kép. A határnyitás bejelentése. A nyugatnémet Vöröskereszt munkatársainak felvétele (Kovács András tulajdonában)

6. kép. A távozás pillanatai. Fortepan 152098. Adományozó: Szigetváry Zsolt

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

1.11.9. BM III/1. Vizsgálati Osztály iratai

34-22/1989. Jelentés. 1989. augusztus 15.

34-22/1989. A BM Határőrség országos parancsnokának értesítése a BM HŐR I-II. kerület és Budapesti Légi és Folyami FEP Parancsnoka számára. 1989. augusztus 21.

2.7.1 Napi Operatív Információs Jelentések
NOIJ 1989.08.18.11.

Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (BStU)

MfS HA II. (Kémelhárító Főosztály)

38059. Az 1989-es magyarországi eseményekről készült jelentéseket tartalmazó gyűjtődossier

MfS X. (Nemzetközi Kapcsolatok)

Távirat. Bécs, 1989. szeptember 14.

Information. Berlin, 1989. szeptember 23.

MfS SdM (Mittig állambiztonsági miniszterhelyettes titkársága)⁴²
Miniszterhelyettesi titkárság iratai 66.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

P2130 Magyar Vöröskereszt Nemzetközi Osztályának iratai

XIX-B-1. Belügyminisztérium iratai

Határőrség napi jelentései

Publikált források

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának a menekültek helyzetére vonatkozó 1989. évi 15. törvényerejű rendelete. *Magyar Közlöny*, 1989. 60. sz. 1022–1045.

Nemzeti Emlékezet Bizottsága, *Allami Egyházügyi Hivatal tisztségviselői 1951–1989*. Kovács András életrajza. <https://neb.hu/asset/phpQFC2iv.pdf>. (Letöltés ideje: 2019. szeptember 04.)

42. Rudi Mittig 1975–1989 között töltötte be az NDK Állambiztonsági Minisztérium vezetőhelyettesi posztját.

Interjú

Somlai, 2015

A Magyar Vöröskereszt részvétele a keletnémet menekültellátásban 1989 nyarán. Interjú Somlai Gyulával, a Magyar Vöröskereszt egykori munkatársával. Az interjút készítette: Jobst Ágnes. Felvétel időpontja: 2015. február 3. Kézirat a szerző birtokában.

Hivatkozott irodalom

Jobst, 2015

Jobst Ágnes: *A Stasi működése Magyarországon. A keletnémet és a magyar állam-biztonság kapcsolata 1955–1989.* Budapest, Jaffa Kiadó.

Kaszás, 2015

Kaszás Veronika: *Erdélyi menekültek Magyarországon 1988–89. Út a menekültkérdés tagadásától az 1951. évi genfi menekültügyi egyezményhez való csatlakozásig.* Budapest, Gondolat Kiadó.

Kurucz, 2000

Kurucz Gyula (szerk.): *Az első határnyitás, Sopron, 1989. augusztus 19.* Budapest, Kortárs Kiadó.

Kulcsszavak: *NDK, rendszerváltás, Stasi*

Reports about the reception camps The organization of East German refugees' care in Summer 1989

The handling of the situation of the refugees from the German Democratic Republic constituted one of the most significant aspects of Hungarian foreign policy during the system changes. At the time of the demolition of the Iron Curtain and Hungary's joining to the Geneva Refugee Convention nearly 60,000 GDR citizens were staying in Hungary. 12,500 of them got some kind of refugee support: 6,500 refugee petitioners lived in refugee camps and 6,000 individuals were taken care by private hosts. The role of the Charity Service of the Order of Malta is well-known, but the history of the organization of the refugee camps has not yet been reconstructed.

The introduction of the publication surveys the organization of the refugee camps as they could be reconstructed by the documentaion of the International Department of the Hungarian Red Cross. These sources were published by BStU, the Berliner office of the Federal Commissioner for the Records of the State Security Service of the former German Democratic Republic. The published sources represent the Stasi's non-official collaborators' view, give an overview of the refugee camps and West Germany's refugee proceedings. Both Hungarian Red Cross documentation and Stati intelligence records confirmed the great contribution of the Hungarian state, which exceeded the amount that had been presupposed previously. The International Department of the Hungarian Red Cross directed this huge Hungarian support.